

Ministerieel besluit tot vaststelling van het gebied 'Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure' in de landschapsatlas

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:

- het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 4.1.1, 1°;
- het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 4.1.6.

Procedurestappen en vormvereisten

Dit besluit kwam tot stand volgens de procedurestappen en vormvereisten, beschreven in:

- het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 4.1.3;
- het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 4.1.6;
- het ministerieel besluit van 17 juli 2015 tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de landschapsatlas.

De volgende procedurestappen en vormvereisten zijn vervuld:

- de erfgoedwaarden van de onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas zijn onderzocht.
- de resultaten van het onderzoek voor opname van de onroerende goederen in de vastgestelde landschapsatlas zijn voor het vast te stellen gebied publiek raadpleegbaar gesteld in de vorm van een beschrijving op basis van de erfgoedwaarde, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen.
- het agentschap Onroerend Erfgoed organiseerde een openbaar onderzoek van 1 augustus 2023 tot en met 29 september 2023.
- de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed gaf advies op 9 november 2023.
- de behandeling van de opmerkingen en bezwaren en het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed van 9 november 2023 is opgenomen in bijlage 2023-V27_BehandelingBezwarenAdviezen bij dit besluit.

Motivering

De onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas hebben erfgoedwaarde en zijn voldoende goed bewaard.

Die onroerende goederen maken integraal deel uit van het gebied 'Damse Vaart en tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal met omgevende polders nabij Dudzele, Oostkerke en Hoeke, Fort van Beieren en krekens van Lapscheure' waarvan de erfgoedwaarden als volgt gemotiveerd kunnen worden:

- archeologische waarde:

Het gebied heeft archeologische waarde omwille van de talrijke overblijfselen en sporen van bedijkingen, nederzettingen, kanalisaties en verdedigingswerken, waaronder de verdwenen Zwinhavens Monnikenrede en Hoeke, beide onderdeel van het middeleeuwse havennetwerk van Brugge, de verdwenen dorpskern van Lapscheure en de vervaagde forten en linies langsheen de vroegere Zwingeuil. Vooral de densiteit en gaafheid van enkele (deels gereconstrueerde) 16de- tot achttiende-eeuwse zogenaamde Staats-Spaanse en Oostenrijks-Franse vestingwerken in het gebied is opmerkelijk (waaronder de gebastioneerde stadsvesting van Damme, het hoornwerk bij het Oud Fort Sint-Donaas met een deel van de aansluitende Cantelmolinie en het Fort van Beieren). Al deze overblijfselen en sporen laten toe het maritiem-landschappelijke geheel te reconstrueren.

- historische waarde:

Het gebied heeft historische waarde omwille van de bijzonder karakteristieke ontginningsgeschiedenis gelinkt aan de oostelijke kustvlakte. Door de stapsgewijze bedijking en inpoldering was de antropogene invloed op het landschap in het gebied zeer groot. De op zee gewonnen gronden werden als landbouwgronden in gebruik genomen. Het resultaat ervan is een grotendeels door de mens getekend polderlandschap, met dijken, afwateringsgrachten en typische percelingspatronen.

Elke inpolderingsfase en eventuele veenontginningsfase wordt gekenmerkt door een specifieke mix van landschapskenmerken, zoals opslibbingshoogte, dijk morfologie, microreliëf, geulrestanten, perceelstructuur en -vorm,... De huidige percelering en het landgebruik zijn goed vergelijkbaar met de toestand op de historische kaarten, waarbij een groot deel van de huidige graslanden een historisch permanent karakter heeft.

Het huidige hydrografisch stelsel met kanalen, vaarten en geleden (waaronder Lieve, Verse Vaart, Hoekevaart, Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Damse Vaart, Zuidervaartje, Leopoldkanaal en Schipdonkkanaal), geulen en krekken (waaronder Lapscheurse Gat, Platte kreek en Verloren Kreek), grachten, sloten en laantjes is het complexe resultaat van verschillende historische fasen. Daarbij horen zowel zeer vroege, middeleeuwse scheepvaartverbindingen als recentere afwateringssystemen. Het huidige wegenpatroon vertoont een zeer grote gaafheid en gaat grotendeels terug op de middeleeuwse situatie. De verspreide bebouwing bestaat in hoofdzaak uit hoeves, waarvan er veel een oudere oorsprong hebben dan de 17de eeuw. Er is een sterke historische relatie met de ontginning en ingebruikname van de diverse polders (waaronder Robbe Moreelpolder, Namenpolder, Sint-Jobpolder en Pannepolder) door de mens.

De polderdijken (waaronder Krinkeldijk, Romboutswervedijk, Sint-Pietersdijk en Zeedijk) en verhoogde bermen van kanalen (waaronder Lievebermen, Versevaartdijk, dijken van Damse Vaart en Schipdonk- en Leopoldkanaal) vormen cruciale landschapsstructuren in de ontstaansgeschiedenis, als grensstellende of waterkerende elementen, uitzonderlijk ook met relictten van vroegere dijkdoorbraken (wielen) en waterbouwkundige constructies (waaronder sluizen en hevelduikers), als fundament voor wegen of strategische structuren in oorlogstijd (waaronder vestingwerken en bunkers),...

Damme ontstond in de tweede helft van de 12de eeuw, aan de dam die de Zwingeuil begrenste. Door deze unieke positie aan de landinwaartse uitbreiding van de zee, verwierf ze een belangrijke positie als voorhaven van Brugge, waardoor het een bloeiend handelscentrum werd. Ook de verdwenen Zwinhavens van Monnikenrede en Hoeke ontstonden als handelsvestigingen langs de Zwingeuil. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd Damme tot een omwalde stervormige vestingstad met zeven bastions uitgebouwd. De vestingstructuur is nagenoeg intact

bewaard gebleven en goed herkenbaar aan de hoogteverschillen, percelering en verschillende militaire en waterbouwkundige constructies in de nabije omgeving. Damme en omgeving vormen een bijzonder relict van een vestinglandschap. In de ruime omgeving zijn er nog heel veel relicten van forten, redoutes en linies aanwezig als getuige van de Tachtigjarige Oorlog en de andere conflicten die zich in de loop van de geschiedenis in deze grensstreek hebben afgespeeld.

In de stad Damme bevinden zich verschillende historisch belangrijke gebouwen: o.a. ruïne van de Onze-Lieve-Vrouw-Kerk, het stadhuis, het Sint-Janshospitaal en de Sint-Christoffelhoeve met dominante toegangspoort gelegen aan de Damse Vaart. Dudzele, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure vormen gaaf bewaarde polderdorpen. De twee afgeknotte kerktorens van Damme en Oostkerke zijn illustratieve stenen getuigen van het maritieme netwerk van de Zwinstreek in de middeleeuwen. Al deze aangehaalde historische elementen getuigen van de maatschappelijke ontwikkelingen, gebeurtenissen en het specifieke landgebruik in dit maritiem-landschappelijke geheel.

- esthetische waarde:

Het gebied heeft een hoge esthetische waarde met goed bewaarde kenmerken. Dijken en kanalen, beiden geaccentueerd door begeleidende bomerijen, compartimenteren het landschap in grote open ruimten met weidse zichten. Bijzonder attractief zijn de kronkelende wegen geflankeerd door bomerijen, in vele gevallen gekoppeld aan dijken (waaronder Krinkeldijk en Romboutswervedijk) of waterlopen (Zaalkeetstraat langs de Vuile Vaart). Het poldergebied heeft een grotendeels authentiek landelijk en uitgesproken agrarisch karakter vanwege de lage bebouwingsgraad, de grillige waterlopenstructuur in samenhang met percelering en de grote graslandcomplexen met microreliëf. De kerktorens zijn de meest opvallende bakens in het landschap, in het bijzonder de kerken van Damme en Oostkerke, met hun afgeknotte torens. De gebastioneerde vestingstructuur van Damme in een opvallende en nagenoeg volledige stervorm met duidelijk verhoogde aarden wallen, plaatselijk ook geaccentueerd door opgaande bomerijen, is visueel zeer goed herkenbaar. Dudzele, Oostkerke en Hoeke zijn compacte polderdorpen waarvan het historische karakter zeer gaaf bewaard gebleven is. Het kasteel van Oostkerke, met de bijhorende gereputeerde tuinaanleg naar ontwerp van Mien Ruys, vormt een gaaf ensemble.

De kreken van Lapscheure (waaronder Zuid-over-de-Lieve-Geleed, Zevengemete, Flettersdam en Rietgeleed) hebben een grote belevingswaarde door hun natuurlijk karakter, dankzij hun bochtig en kronkelend verloop, begeleid door rietkragen. Het maritiem-landschappelijke geheel laat de waarnemer zintuigelijke schoonheid ervaren. De typische kenmerken van het vlakke polderlandschap met opgaande, door de wind gebogen bomerijen en zware wolkenhemels zijn vastgelegd in meerdere kunstuitingen, zoals schilderijen, verhalen en liedjes.

- culturele waarde:

Het gebied heeft een uitgesproken culturele waarde als maritiem-landschappelijk geheel waaraan het permanent zoeken naar en het bestendigen van scheepvaartverbindingen op zee verbonden is. De geschiedenis van de (verzanding van de) Zvingeul staat in relatie tot de regionaal-historische ontwikkeling van vooral de steden Brugge en Damme, en in mindere mate ook Gent, bekend als type-voorbeelden voor de bloei (maar ook het verval) van middeleeuwse steden. Damme is een bijzondere getuige van de middeleeuwse voorhaven van Brugge, nadien geëvolueerd tot vestingstad.

Het maritiem-landschappelijk geheel getuigt van een zekere middeleeuwse welvaartsperiode met belangrijke economische en culturele ontwikkelingen (overzeese handel, internationale bedevaart,...) gevolgd door een lange periode van

recessie en conflicten (godsdienstoorlogen, successieoorlogen en revolutionaire oorlogen). Volksverhalen over de dreiging van de zee (stormvloed, dijkdoorbraken) en reële en fictieve figuren uit diverse tijdvakken, zoals respectievelijk Jacob van Maerlant en Tijl Uilenspiegel - in het gebied geëvoceerd door standbeelden - hangen hiermee samen.

- ruimtelijk-structurende waarde:

De drie kanalen, met name de Damse Vaart en de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal, zijn de voornaamste beeldbepalende en landschapsstructurende elementen in het maritiem-landschappelijke geheel. De taluds zijn beplant met opgaande bomen die de kanalen van ver zichtbaar maken en het dominant open tot halfopen polderlandschap verder indelen in grote compartimenten. De Damse Vaart vormt een centrale as in het gebied en wordt gekruist door de tweelingkanalen Schipdonk- en Leopoldkanaal.

Ook de polderdijken, voor zover beplant met opgaande bomen, dragen bij aan de compartimenterende landschapsstructuur van het gebied. Zij bepalen de inpolderingsperiode met bijhorende ontginningsfase, en vormen de assen waarlangs de landbouwpercelen worden ontsloten. De begeleidende bomenrijen versterken de landschaps-visuele ervaring. Tot op vandaag zijn de meeste wegen in het gebied op dijken gelegen, een ligging die de landschappelijke ervaring sterk beïnvloed. De talrijke opgaande bomenrijen structureren het maritiem-landschappelijke geheel in verticale zin en leiden de blik in het overigens zeer vlakke landschap.

- stedenbouwkundige waarde:

Damme heeft als gebastioneerde vestingstad een uitgesproken stedenbouwkundige waarde. Gegroeid vanuit een middeleeuwse voorhaven van Brugge, is de herwerking en aanpassing tot garnizoensstad in de vroege 17de en vroege 18de eeuw, respectievelijk op basis van ontwerpen van de vestingbouwkundigen Guillaume Flamaen en Sébastien Le Prestre de Vauban, zeer intact en bijgevolg illustratief. De nagenoeg volledige stervormige aarden vesting met zeven bastions is uniek voor Vlaanderen. Het huidige stratenpatroon ondersteunt de vestingstructuur en geeft blijk van een planmatige inrichting van de bebouwde ruimte.

- wetenschappelijke waarde:

Het huidige landschap rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat, en meer bepaald de bodem en het micro-reliëf, zijn het resultaat van enerzijds de langdurige getijdenwerking via hoofd- en zijkreken tot ver landinwaarts, en anderzijds de menselijke ingrepen om de getijdenwerking en overstromingen in de hand te houden zodat gebieden gefaseerd ingepolderd konden worden. De complexe bodemgesteldheid bepaalt nog grotendeels het landgebruik waarbij graslanden overwegend in de lagere dekkleigronden, de uitgeveende of uitgebrikte gronden, de overdekte poel- en overdekte kleiplaatgronden en de geulgronden voorkomen en de wegen, akkers en bebouwing eerder op de hogere, al dan niet overdekte kreekrugggronden en op de schorgronden.

Het maritiem-landschappelijk geheel heeft een grote informatiewaarde inzake de geomorfologie, geologie en genese van het poldergebied rond de voormalige Zwingel en het Lapscheurse Gat omdat het, ondanks de talrijke vergravingen door de eventuele veenontginning, de aanleg van dijken, kanalen en vestingwerken en kleiontginning in functie van baksteennijverheid, lokaal goed bewaard is gebleven.

Het uitgebreide krekensysteem dat langzamerhand op natuurlijke wijze, en al dan niet door menselijk toedoen is verland, vormt de basisstructuur voor een grote verscheidenheid aan bodemkundige gradiënten. Dit weerspiegelt zich in het algemeen landgebruik (landbouwpercelen, bewoning, wegen, ...) en in een grote verscheidenheid aan landschapselementen met een soortenrijke flora en fauna tot gevolg. Er is een typische soortenrijke verlandingsvegetatie aanwezig in de kreken. De uitgestrekte graslandcomplexen hebben een floristische rijkdom met een groot aandeel water- en moerasvegetaties, evenals graslandvegetaties gebonden aan zilte milieus. Op faunistisch vlak vormen deze gebieden broed-, pleister- en overwinteringsplaatsen voor steltlopers en ganzen. De stadswallen van Damme verdienen een afzonderlijke vermelding omwille van de floristische waarde, met onder meer zeer waardevolle moeras- en moerasbosvegetaties met drijftillen.

Juridisch kader

Dit besluit sluit aan bij de volgende regelgeving:

- het ministerieel besluit van 17 juli 2015 tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de landschapsatlas.

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, WONEN EN ONROEREND ERFGOED BESLUIT:

Artikel 1. De onroerende goederen opgenomen in het digitaal bestand '2023-V27_artikel1' worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas, vermeld in artikel 4.1.1, 1°, van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013.

Het digitaal bestand '2023-V27_artikel1' vermeld in het eerste lid heeft de unieke SHA3-512-hash
'cd3eb7f8a9f4f49fca19346eadd78c6a5b5477e95f30f5e00d128140d2ba7aecb82f174381ad2ae80d93a5fafc44abb2e9691c3f9712f95f82491755b2d2e356' en is te vinden op <https://id.erfgoed.net/besluiten/15145>.

Art. 2. De vastgestelde landschapsatlas is in de vorm van een GIS-laag beschikbaar op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Brussel, 18/12/23

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Sig)
Getekend op: 2023-12-18 09:37:30 +01:00
Reden: lk keur dit document goed

Matthias DIEPENDAELE